

A Napfényember

A 102 ÉVES SPIEGLER ELEMÉR VISSZAEMLÉKEZÉSEI*

Nem hiszem, hogy Szombathely városban találnak olyan embert, aki azon keresztülment, amin én. 18 éves voltam, amikor apám meghalt. 9 évre rá kiirtották az egész családomat.

Szombathelyen a zsidó iskolába jártam, 6 osztályt végeztem el. Nem tanultam jól, ezért apám kérésére elmentem suszterinasnak 1926. október 15-én, három évre. A Cipőgyárban 1942. június 20-ig dolgoztam. Ekkor az összes zsidónak, baloldalinak, megbízhatatlan személynek felmondtak, de a felmondólevelet úgy állították ki, mintha azt mindenki maga kérte volna.

1942 októberében megkaptam a behívót. Kőszegre vonultunk be, onnan mentünk Erdélybe. Hazajöve leszerelt a legénység. Azt mondta a főhadnagy, hogy a leszerelő legénységet nótaszóval kísérjék, de a zsidókat a 24. hadkiegészítő parancsnokságba kell átkísérni szuronyosan, töltött fegyverrel. Aki kilép, azt agyon kell lőni.

Kőszeg az egy rohadt hely volt. A helyiek közül sokan volksbundisták voltak. Leköpködtek bennünket: „Megérdemlitek rohadt zsidók!” Ilyen világ volt. Ugyanakkor

* Boros Ferenc, Horváth Zoltán, Kozma Gábor a Napfényember (2013) című dokumentumfilmje alapján a leíratot készítette Boros Ferenc és Horváth Zoltán. A filmben elhangzó interjú elkészítésében Gombás Endre és Spiegler Tibor nyújtott segítséget az alkotóknak.

a megafon meg szól: Hitler-indulókat játszottak. „Ha leverjük, ha leverjük büszke Angliát” – ezt énekeltek. Rettenetes nagy volt a propaganda.

Ezt követően mentünk ki a frontra, Ukrajnába. Az aztán borzasztó világ volt. Annyi akasztott embert láttam, hogy az örület. Másfél évig voltunk ott, aztán vonultunk vissza egész Hegyeshalomig, onnan pedig át a németekhez. Elvittek bennünket Mauthausenbe. Vonaton vittek, nyitott vagonban. Ott aztán leszámolhattunk az egész emberségünkkel.

Itt kék-fehér ponyvasátorban voltunk. Az egyik felében a nők, a másikban a férfiak.

Nappal szalmát égettünk, mert minden tele volt tetűvel. Újabb és újabb csoportok jöttek. Volt aki krumplit hozott csajkában, volt aki babot, hogy az égő szalmánál főzzük meg. Jött az SS, és mindenkit elhajtott onnan, csak az maradhatott, aki a tűzzel foglalkozott, így jómagam is. Akiket onnan elhajtottak, vissza már nem jöttek. Hogy hova lettek, sosem tudtuk meg. Fogtuk az ottmaradt kaját, megfőztük és megégettük...

Innét megszökni nem lehetett. Körben drótkerítés volt, aki hozzáért, azt lelőtték a magasfigyelőkből.

Ott már nem is dolgoztunk semmit. Ott már halálra volt ítélve mindenki. Ha élsz, élsz, ha döglesz, döglesz... Aztán onnan is elhajtottak bennünket, Linz közelébe. Az egy borzalmas halálmenet volt, 30-35 kilométer hosszú. Rettenetes meleg volt. Éhen, szomjan hajtottak bennünket. Aki nem bírta menni, az leült. Elüregesedett a szeme. A fejének a felét egyből kilőtték. A sapkát ráhúzták a fejére és belökték az árokba.

Amikor megérkeztünk, bementünk a fa barakkokba. Felnéztünk, felettünk a csillagos ég volt. Amikor esett az eső, beesett. Senki nem törődött velünk, még víz sem volt. Ahogy az ereszről csöpögött a víz, alátartottuk a szánkat, mert annyira szomjasak voltunk.

Az SS-ek minden nap megkérdezték: „Hány ember dögölt meg?”

Ott feküdtek köztünk a holttestek. Azt csináltuk, hogy aki még tudott menni, és nem halt meg, azt bevittük, a halottakat meg belülről kivittük.

Egy nap annyira havazott, hogy nem lehetett megközelíteni az SS-eseknek a barakkokat. Hogy ne fagyjunk meg, fát loptunk, de meglátták. Mondtam, hogy ebből másnap még balhé lesz. Úgy is lett. „Kik loptak fát? Lépjetek ki! Nem lesz senki agyonlőve.” Mondtam a többieknek, hogy lépjünk ki, nem fognak megölni minket. Felsorakoztattak bennünket. A sapkát levetették. Az SS-parancsnoknál volt egy akkora bot, mint a karom. És azzal ütött. Volt, akit azzal úgy eltalált a fején, hogy egyből előntötte a vér, és össze is esett. Énnekem szerencsém volt, mert figyeltem, és ahogy ütni akart, egy kicsit a fejemet arrébb rántottam, így csak a szélét találta el. Nagyot ordítottam, a vér meg mindjárt folyt...

Minden reggel az volt az első, hogy kiabáltak: „Mindenki ki!” Aki ki tudott menni, kiment, aki nem, az meg csak ott feküdt. Aki ki tudott menni, azzal levetették mindent, és csak a nadrág maradhatott. Mínusz 15 fokos hidegben fel-le sétáltattak bennünket, azért, hogy minél előbb pusztuljon el mindenki. A lábam lefagyott. Amikor visszamehettünk a pajtába, raktunk egy nagy tüzet. A lábam közben szemlátomást feketedett. A lábujjam begyét borotvával vágta le. Két társam a lábamat fogta, kettő a kezemet, egy meg ráült a fejemre. A fájdalomtól összepisáltam magam. Mindenféle érzéstelenítő nélkül vágta le. Borzalmas volt. Jó ideig nem

tudtam cipőt húzni. Kivágtam a cipőm orrát, a lábamat egy rongyba tekertem és csak bicegve mentem.

Nem sokkal később megkaptam a flekktífuszt. Kegyetlen magas lázzal járt: 39-40 fok. Sokan lettek emiatt öngyilkosok. Senki nem gyógyított ott minket. Senki nem foglalkozott velünk. Eleinte egy falatot se tudtam enni. Egy idő után éreztem, hogy egyre erősebb vagyok. Ez egy borzalmas betegség volt. Persze egyből nem engedtek a többiek közé, nehogy megfertőzzem őket. Azért, hogy lefertőtlenítsék, a ruhámat gázba tették. Meztelenül megvártuk egy pajtában, míg fertőtlenítik, és felöltöztünk. Ki kellett volna rendesen rázni a ruhát, hogy a levegő átmenjen rajta. Én nem ráztam ki eléggé, bent maradt még egy kis gáz. Amikor felhúztam, éreztem már, hogy csíp. A csípőmet teljesen felcsípte. Borzalmas volt. A vér meg folyt. Később, amikor kezdett seb ránőni, ahogy hajoltam, megpattant, gennyes vér folyt. Csak a vizeletemmel tudtam kezelni, fertőtleníteni. Mert volt köztünk orvos, és azt mondta: „Gyerekek ez a legjobb!” Én annyit szenvedtem, hogy az örület.

A felszabadulásunk előtti nap jöttek az SS-ek, hogy jelentkezzünk önként hullákat ásni. Aki vállalja, egy kanál répalevessel többet kap. Én is jelentkeztem. Gondoltam, egy kanállal ha többet kapok, akkor az talán egy nappal megtoldja az életemet. De nem tudtam 3-4 ásónyomnál többet csinálni. Nem volt bennem erő, már kapkodtam a levegőt. Sötétedéskor odahajtottak bennünket a konyhához. Annyi levest adtak, mint a hétszentség. Amíg megfordult az SS, addig pedig egy-egy répát el is loptam: beleengedtem az alsónadrágomba, amit alul, a lábamnál elkötöttem. Kés volt nálam, lekotortam, lepisáltam meg már ettem is...

Május 4-én, délután, sose felejtem el, pénteki nap, 3 óra volt, nagy dübörgéssel jöttek a Liberatorok. Na, mondom, itt vannak az amerikai gépek, ha leszóráják a csomagot, akkor itt semmi sem marad. Fél 4-kor meg bejöttek az amerikaiak. A vöröskereszt hozott csomagot, mert tudták, hogy itt láger van. 10-en kaptunk egy adagot. Keksz volt benne, savanyúcukor, csokoládé. Ezt osztottuk el 10 részre. Én kaptam két szem cukrot meg egy kekszet. Ez egy főnyeremény volt. Egy aranyórának nem volt akkora értéke, mint annak a két szem cukornak.

A felszabadítók bekiabáltak a barakkba. Benn több száz ember volt, nem tudtak abban a pillanatban egyszerre mind kimenni. Csak egyenként. De ők egymást törték, tiporták. Azt gondoltam, hogy ha én ennyi ideig kibírtam, akkor még kibírom pár másodpercig. Mikor megláttam az amerikaiakat, csak álltam. Mondom: megértem ezt, hogy szabad ember lettem. Két és fél év után. Mi volt ott? Az emberek egymás nyakába borultak, sírtak, az egyik jobban ordított, mint a másik: „A családommal mi van, a gyerekemmel mi van.” Az borzalmas, hogy akkor mi volt. Meg mikor a felszabadulás után bemondta a megafon, hogy valaki keresi a lányát, testvérét, bátyját, anyját. Az emberek nem ismerték meg egymást. Mert mindenki tiszta csont és bőr volt. Én is hallgattam, hogy talán bemondják, hogy a testvérem jön-e vagy valaki, de senki. Borzalmas, hogy mi volt.

És, hogy hogyan lehet ezt túlélni egyáltalán? Úgy gondolom, hogy ez akarat kérdése. Az, hogy valaki életben maradt, azon múlt, hogy mit akart? Nagyon sok ember elment, leült és merengett: „Jaj a családommal mi lehet, feleségemmel, anyámmal.” Ezeknek másnapra vége volt, meghaltak.

Az én családomat is szétszedték. Anyámat meg sógornőmet Auschwitzba, Bélát, a fiatalabbik bátyámat pedig Buchenwaldba vitték, a másik, az Ödön meg munka-

szolgálatos lett. Csak egyedül jöttem haza. A zsidó temetőben nyugszanak mind, de csak a nevük van felírva.

Megjöttem 45-ben. Végigmentem a Fő téren, mert kíváncsi voltam, hogy néz ki. Minden kirakat be volt törve. Pappírral volt beragasztva a kirakat, vagy deszkával be volt szegezve. Ott üldögéltem a kirakatban. Semmi nem volt. Itt, Szombathely belvárosában egy varrótűt nem lehetett kapni 45-ben. Úgy ki volt rabolva az ország. Aztán továbbmentem a zsidótemplomba. A földön több ezer darab fénykép hevert. Hogy hogyan kerültek oda, azt nem tudom. Én is ott találtam meg a szüleimnek a képeit.

48 kiló voltam, mikor felszabadultam. Az egészségem talán rá 1-2 évre állt helyre, hisz nagyon le voltam gyengülve. Mikor hazaértem, az ablakok X alakban voltak leszegezve lécekkal. Minden ablak nyitva volt. A földön szalma. Bútor semmi nem volt. Két szekrény le volt fektetve a földre, azon 3 palló. Az volt a pricc. Annyi poloska volt, hogy az örület. Még a falakból is potyogtak.

Aztán mentem az elhagyott javakhoz. Ott adtak különböző dolgokat, például egy lavórt. Visszamentem a cipőgyárba, még nem tudtak fizetni. Adtak két kiló krumplit, egy kiló húst, kiló cukrot. Csak így tudtak fizetni. Az üzem nem tudott megélni, hisz nem volt anyag. Ami bőr meg anyag volt, azt a háború alatt széthordták. Ráadásul az 50-es években tavarisokat is elszállásoltak. Végig a kertben oroszok voltak.

Soha nem gondoltam volna, hogy megérem ezt a 102 évet. Elég volt nekem az, hogy esetleg megérem a holnapi napot.

Rengeteg nehéz dolgon mentem keresztül, rengeteg szenvedésen. De semmi gyűlölet vagy harag nincs bennem. Megmondom őszintén, gyerekek, én hazajöttem 45-ben, nekem volt bosszúvágyam mindenkivel szemben. De hát ez a legnagyobb butaság. 42-ben elmentem innét, hazajöttem 45 vége felé. Abban a pár évben cserélődött már minden. Most akkor kire haragudjak? Akik már akkor voltak, talán nem is ismertek engem. Most akkor én bosszút álljak mindenkien? Bosszút nem szabad soha állni. A bosszú az bosszút hoz. Véleményem szerint. De feledni meg nem lehet, nem szabad. A bosszú meg a feledés az két külön dolog. Én senkire nem haragudtam soha, és most sem haragszom...